

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SÆRTRYK AF «FRA ARKIV OG MUSEUM». III.

Minder om Herluf Trolle og Birgitte Gøje i Helsingør Olaikirke.

Af

Chr. Axel Jensen.

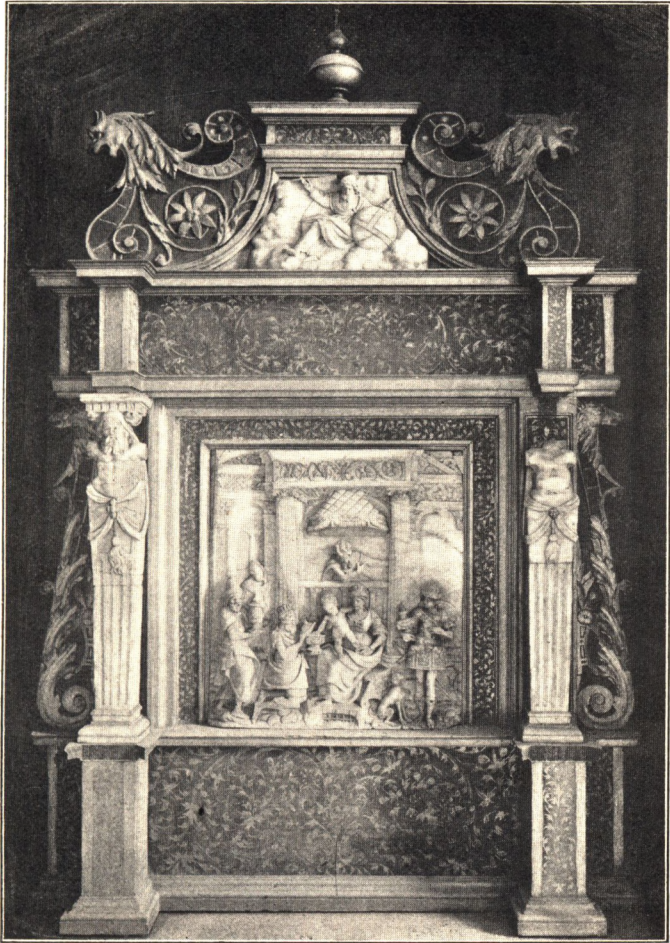
Efter at det har vist sig, at den så meget omstridte og nu efter alle julemærker at dømme lykkeligt reddede fattiggård i Helsingør for en stor del er bygget af det berømte ægtepar og er den selvsamme gård, de skænkede til Helsingør latinskole¹, kunde det måske være berettiget at gøre opmærksom på de monumenter i S. Olai kirke, der kan knyttes til de samme navne. De har hidtil været mærkværdig lidt påagtede, de er ikke medtagne i museumsdirektør Henry Petersens smukke værk², og de har dog både personalhistorisk og kunsthistorisk betydning.

En eller anden vandal har engang i forrige århundrede mishandlet kirkens *stolestader* på det frygteligste. Dørene er overalt fornyede, gavlenes topstykker er alle afhuggede og erstattede med fyrretræslist, og alt træværket er —

¹ Sml. forfatterens, på Nationalmuseets vegne fremsatte redegørelse i Berlingske Tidende (16 aug. 1906, aften) og en bygningshistorisk notits i Architekten, VIII, s. 541.

² Minder om Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, væsentlig i Herlufsholm kirke. København 1897...

selvfølgelig — egetræsodret. Men en del af de gamle gavlstykker står der dog endnu fra den tid, da Herluf

Alabastertavle, skænket til kirken 1560.

Trolle sad inde med nordsjællandske len, og på fire af dem ses ægteparrets våben og navne. De to, der nu stå

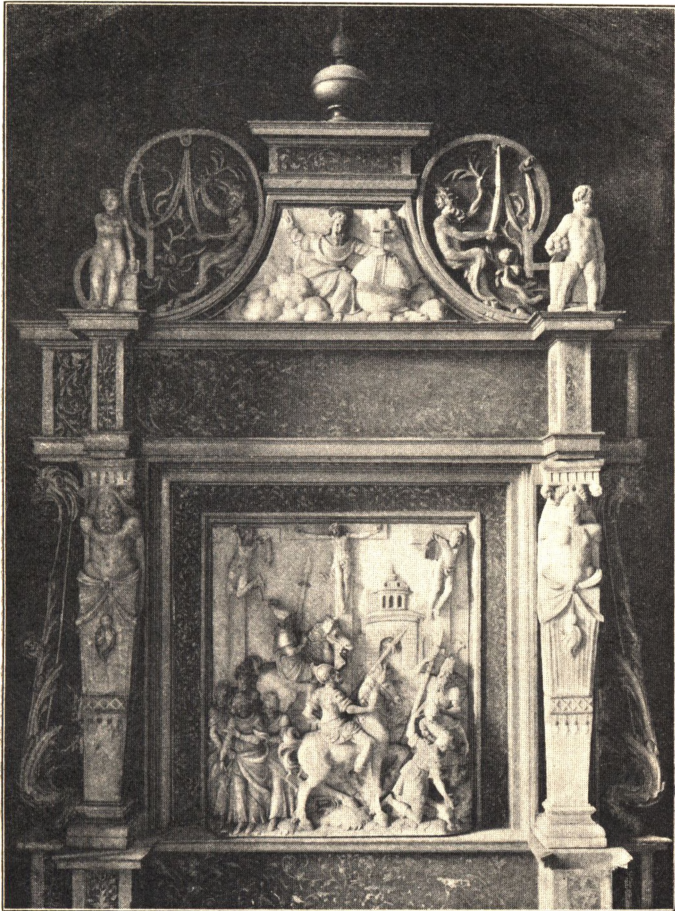
i skibets nordre stolerække, er skårne af en dygtig håndværker; trolde og de tre muslingskaller er omgivne af smukt svungne, usymmetriske skjolde i tidlig renæssanceform, og navnene HERLVFF TROLLE og . . . TA GØYE er indfattede i kartoucher. De synes at være yngre end de to gavle i sydrækken, hvis skjoldform er sent middelalderlig, og hvis hjelme og hjelblade er plumpere og naivere gjorte. Navnene lyder her HERLOF TROLLE RIT og FF BERGITTE GØYE og viser således, at stolene er indrettede efter 1559, da Herluf Trolle ved Frederik II's kroning modtog ridderslaget¹. Da de i meget ligner et nabostade med Helsingør byvåben, det tremastede skib, og årstallet 1560, ligger det nær at antage, at de stammer fra dette eller det følgende år, da «Lucus sneckere» ifølge kirkens ældste regnskabsbog fik 51 mark, «for han gjorde tre stole i kirken, som borgmester og råd stod i, på hans egen kost».

Samme kilde meddeler under året 1560 følgende: «Item på langfredag gav jeg Lucus snecker, for han satte de alabaster tavler i foden på den tavle på alteret, som Herluf Trolle og fru Berete gav til kirken — 8 skilling.» Regnskabsførerens sprog er just ikke klart; men da det ad anden vej vides, at kirkens daværende altertavle ikke var en gave fra Herluf Trolle, kan ordene kun forstås således, at han og hans hustru har skænket de nævnte *alabastertavler*. Hvorledes disse har været anbragte på alteret, skal jeg ikke drøfte her. Men de er sikkert identiske med de to små tavler, som nu er anbragte på hver side af højalteret; thi disse svarer i alt væsentlig, både i form og i udstyr, til den lille, Nationalmuseet tilhørende altertavle, som bærer netop det samme årstal, og på hvis fløje der er malet portrætter af hr. Herluf og fru Birgitte². Alle tre består de

¹ Han brugte selv ikke riddertitlen. Biografisk Lex., XVII, 537—38.

² Minder om H. T. og B. G., s. 14 f. og tavle 10—11.

af en udkåren, arkitektonisk opbygget ramme i renæssancestil, i hvilken der er indsat alabasterrelieffer, og alle

Alabastertavle, skænket til kirken 1560.

tre omsluttet af flade, simple skabe med fløjddøre. Her i Helsingør er dørenes gamle malerier desværre forsvundne og en gang først i 1700-tallet erstattede med ornamenter i

sen Louis-XIV-stil. Men selve småaltrene er ret godt bevarede. I begges topstykker ses et relief med en velsigende gudfader-skikkelse, midtfelterne forestiller de hellige tre kongers tilbedelse og Kristi korsfæstelse, og af alabast er desuden hermerne ved hovedstykkets sider og to putti, der står over korsfæstelsestavlens gesims. På samme tavle er topstykkets udskårne trævinger dekorerede med et par gemytlige fauner, der ligesom hermerne tilhører den kommende højrenæssances formsprog. Men ellers er ornamentikken, både vingernes snitværk og rammefladernes lette, malede akantusornamenter, i alt væsentligt holdt indenfor den ældre renæssancestils grænser, og farvevirkningen, gyldne arkitekturled og gyldne ornamenten på blå bund, hører sammesteds hjemme.

Selv om de to helsingørske tavler er lidt tarveligere udstyrede end Nationalmuseets eksemplar, kan der ikke være tvivl om, at alle tre har samme kunstneriske oprindelse. Kun en Nederländer kunde dengang udføre så sirlige renæssancearbejder, og det er derfor med fuld ret, at Fr. Becket uden at kende kirkeregnskabets oplysning har sidestillet dem og bestemt dem som nederlandske arbejder¹.

Olaikirkens største og anseligste minde om Herluf Trolle og Birgitte Gøje er den *stentavle*, som er opsat på en af skibets sydlige piller, og hvis velklingende latinske indskrift i oversættelse lyder²:

«Hr. Herluf Trolle, ridder, søn af hr. Jakob Trolle, ridder, af Lillø, og fru Birgitte Gøje, datter af den berømmelige helt, hr. Mogens Gøje af Krenkerup, har med guddommelig tilskyndelse tillagt denne bys skole årlige rentepenge til evig tid, og for at ungdommen lettere kan oplæres i sand fromhed og gode sæder, har de begge af deres arve-

¹ Se Renaissance og Kunstens Historie i Danmark, s. 175.

² Den latinske text er trykt i Hofmans Fundationer, VII, s. 68. Sml. Boesen: Helsingørs Beskrivelse, s. 129 og 233.

Tavle til minde om Herluf Trolles og Birgitte Gøjes skolelegat,
opsat 1568.

godser stiftet et legat, på det at eleverne hver dag morgen og aften skal mødes i dette tempel, synge fromme salmer, læse hellige messer og bede for kirkens og rigets velfærd, ved gavebrev, overgivet den velvise helsingørske øvrighed i det herrens år 1555.

Hr. Herluf Trolle døde i København år 1565, og hans ligbegængelse fandt sted i kirken til Herlufsholms skole, som han selv og hans fromme hustru fru Birgitte Gøje har stiftet.»

Da hele indskriften er hugget samtidigt, viser den, at tavlen må være opsat af Birgitte Gøje i hendes enkestand, og dette kan måske forklare, at dens beretning om gaven til Helsingør skole ikke er helt korrekt. Når den kun nævner året 1555, synes den ikke at være i overensstemmelse med det gavebrev, hvorved ægteparret overdrog Helsingør skole deres gård og en sum på 2000 guldgylden; thi dette er, således som påvist i Gehejmearkivets Årsberetninger III, s. 46 f., trods sin tvivlsomme datering udstedt nytårsdag 1561. Og mærkeligt nok nævner brevet slet ikke de motiver, som fremhæves på epitafiet. De tilsyneladende modsætninger kan måske forklares ved, at pengene er skænkede 1555 og gården først 1561, og at der foruden det af os kendte gavebrev (som kun er bevaret i Hofmans afskrift) har eksisteret et ældre dokument, hvori de på mindetavlen nævnte betingelser har været opregnede¹. At de i lange tider har været overholdte og først er skrevet i glemmebogen i 1700-tallet, ses af meddelelserne i Hofmans Fundatser.

Er denne forståelse rigtig, giver epitafiets indskrift os således karakteristiske oplysninger om, hvad ønsker og

¹ Endnu gådefuldere bliver spørgsmålet ved, at den helsingørske borgmester Henrik Mogensen Rosenvinge 1572 kvitterer for modtagelsen af 1000 guldgylden til skolen. — Wad: Breve til og fra H. T. og B. G., II, 191.

tanker der knyttedes til gaverne. Og dets udstyr viser, at fru Birgitte har delt sin mands sans for fint og godt kunsthåndværk. Mindetavlen er et smukt og sirligt stenhuggerarbejde; trods sit enkle udstyr må den regnes blandt de bedste renæssancearbejder ikke blot her i landet, men i hele Nordeuropa. Det gulladne alabaster, sparsomt stafferet med lidt guld og med heraldiske farver på ægteparrets fire anevåben, den sorte skrifttavle med de gyldne bogstaver og arkitekturleddenes røde, grå og sorte marmorsorter er sammenstillede med megen dygtighed, den dekorative arkitektur er logisk og klar, og skulpturerne, skjoldene, diademhovederne, løvemaskerne og de strunke kvindehermer med skælpanseret over brystet er udførte med en omhu, der strækker sig til alle enkeltheder. Man er ikke i tvivl om, at også dette arbejde skyldes en Nederländer.

Hvem denne kunstner var, oplyser Olai kirkes regnskab for året 1568, hvor der forekommer følgende udgiftsposter:

Item Bettalde Jeg Hanns flores aff Andorpenn, een aff the Stennhugger som førde Herloff trolliis begraffuelse hid ij Landett, for thet Ephithaphium for^{ne} Herloffs hannd hug Ind ij thenn peller her ij kiirckenn, och arbejdett hand xvj søgnedage och fiich om daghen xij sty^r er vj daller xij ft^r.

Item gaff Jeg thenn andenn hanns Italbroder wed naffn Robbertt Midow for xvj dage hand och arbejdett wdij Same arbeijde, fiich om daghen ix ft^r beløber iiij daller xxiiij ft^r.

Item gaff Jeg thenn tredie wed naffnn petther fos for hannd fornyett the bogftaffuer paa prediickftollenn fiich baade for gulldet och for hanns wmage tilfamens ii daller x ft^r.

Item gaff Jeg thennem alle tre tiill eenn foræringh ther arbedit wor fulldkometth, effther borgemesthers beffallningh vj daller.

Item Bettalde jeg pouffuell kleinmed for xij smaa Jernn ancker och nogenn andenn Smaa kramper och hager thet Stennwerch bleff hechtiidt samens mett och bundet wdij Murerne fich tiilfamens iiiij #.

Item Regnidt och affbetalliidt Jeg Allheedt, fom boer wdj Kappers gaar for then forthæringh, the tre Steenhugger hagde forthærridt wdij hinder huus till öll och mad, wdij xxij dage, Menns the giorde thet herloffs Ephitaphium ferdiigt wdij kiirckenn, beløff fiig ttilsamenns lj #.

(aff huer perfonn til øøll och Mad xij β om Dagen)¹.

Allerede en sammenligning mellem våbnene på Helsingørtavlen og på monumenterne i Herlufsholm kunde have vist, at de var gjorte i samme værksted. Nu har man en pålidelig kildes bekræftelse på, at «begravelsen» og epitafiet er bragte her til landet samme år af de samme håndværkere², og når der blandt dem nævnes «Hans flores af Andorpenn», kan det kun betyde, at de er udgåede fra Floris-slægtens store billedhuggerværksted i Antwerpen, som dengang lededes af den berømte Mester Cornelis Floris de Vriendt, og det må være en hidtil ukendt slægtning af ham, der har bragt hans værker her til Landet³.

Hvad Henry Petersen har påpeget og hvad Fr. Becket nøjere har påvist, at Cornelis Floris er de herlufholmske monumenters mester, kan således nu — hvis det da overhovedet trængte til yderligere bekræftelse — fastslås med

¹ Parenthesen senere tilføjet. — Af flere andre steder fremgår, a daleren ikke deles i skilling, men i 30 styver. En styver = 2 danske skilling (sml. Videnskabernes Selskabs Ordbog).

² Også ad anden vej vides, at Herlufsholmsmonumentet er opstillet 1568. Sml. H. Petersen: Minder om H. T. og B. G., s. 12.

³ I de nederlandske kunstnerlexika nævnes der ingen, som med nogen sandsynlighed kan identificeres med regnskabets Hans Fl., og en monografi over denne kunstnerslægt findes desværre ikke. — Et kobberstik af Cornelis Fl. (Kobberstiksaml. mappe 377, blad 99) viser megen lighed med Helsingørtavlen.

største sikkerhed. Det helsingørske kirkeregnskabs notits stadfæster de stilkritiske resultater, således at både den lille legattavle i Helsingør og «begravelsen» i Herlufsholm kan stilles i række med Cornelis Floris' pragtfulde kongemonumenter, Kristian III's i Roskilde og Frederik I's i Slesvig.